

Екотероризам и заштита права животиња

Јован Буковала¹, Ана Бован²,
Николај Иванников³

Прегледни рад
УДК: 323.28: 364.68: 179.3

УВОД

Док „терор“ у основи означава страх, ужас и владавину застрашивања, у политичком смислу представља мере које се предузимају у политичке сврхе и за циљ имају застрашивање и сламање отпора онога према коме се врши терор.

С друге стране пак, „тероризам“ је, по званичном тумачењу Стејт Департамента, употреба или претња употребе силе у политичке сврхе ради стварања страха које ће помоћи да се путем уцењивања, принуде, претње или на други начин постигне промена понашања појединца и група.

Упоредо с тим, термин „екотероризам“ (енг. eco-terrorism) је настао спајањем двеју речи: „еко“, што се односи на префикс од „екологија“, и „тероризам“. Сматра се да га је сковао Рон Арнолд (1937-), који је под тим подразумевао кривично дело почињено зарад очувања природе.

Појам „екотероризам“ не треба мешати са појмом „еколошки тероризам“ (енг. environmental terrorism) [1], који означава нелегалну употребу силе против еколошких ресурса у циљу постизања друштвених или политичких циљева и представља екстремистичке погледе на питања заштите животне средине и права животиња, а чији је циљ nanoшење економске штете онима који виде профит у експлоатацији и уништавању природе. Штете могу бити изузетно велике у економском смислу [2].

Појам „екотероризам“ је вишезначан, јер може означавати саботажу која је намењена

ометању активности које се сматрају штетним за животну средину, али се може односити и на облик политичког тероризма који је усмерен на оштећење противникове природне средине. Исто тако се може сматрати да је „екотероризам“ скуп кривичних дела почињених против компанија или ометања активности које се могу сматрати штетним по природну средину [10].

Уколико се на овај начин поставе дефиниције појма „екотероризам“, могу се издвојити следеће врсте активности:

1) антисистемско насиље - насиље које је уперено против актуелних политичких структура (биотероризам);

2) еколошки рат - намерно и противправно уништавање, експлоатисање и модификовање природне средине као стратегијско средство у рату и другим оружаним сукобима;

3) употреба или претња употребом насиља криминалне природе - активности насилног карактера појединих еколошких организација и удружења [10].

Основу идеологије екотероризма [7] чине:

1) екофеминизам - потчињавање жене и потчињавање природе су блиско повезане;

2) дубинска екологија - удаљавање од антропоцентристичке сфере која је установљена у класичним еколошким покретима;

3) екоанархизам - настојање спајања екологије са анархизмом стављањем нагласка на заштиту животне средине помоћу укидања државе и заменом државе анархистичким заједницама које би биле ближе природи него држава.

Идеологије из којих настају радикални еколошки покрети су разнолике и понекад дијаметрално супротне. Међутим, може се закључити да их карактерише заједничко језгро идеја утемељених у појму дубинска екологија (deep ecology). Норвешки филозоф Арне Наес је творац израза дубинска екологија представљеног у познатом чланку [12] објављеном 1973. године. Наес објашњава дубинску екологију као филозофију која промовише идеје биоцентри-

Адресе аутора: ¹Универзитет у Београду, Филозофски факултет, Чика-Љубина 18-20, 11000 Београд, jovan.bukovala@f.bg.ac.rs

²Универзитет Метрополитан, Тадеуша Кошћушка 63, 11000 Београд, ana.bovan@metropolitan.ac.rs

³Факултет за пословне студије и право, Јурија Гагарина 149а, 11000 Београд, nikolaj.ivannikov@fppsp.edu.rs

Рад примљен: 30.10.2019.

Рад прихваћен: 17.12.2019.

ма за разлику од антропоцентризма, уклањајући људска бића из филозофског центра света. Концепт биоцентричне једнакости је фундаментална премиса за концептуални оквир дубинске екологије при којој су сви животни облици једнако вредни, почев од једноћелијских организама до људи [13].

Не можемо, а да се у овом сегменту не осврнемо на однос према заштити животиња, које је, према својим екстремним еколошким деловањима, подељено на два дела:

1) протекцију животиња у природној средини - диверзантске акције у оквиру којих се уништава или оштећује опрема и инфраструктура намењена лову;

2) заштиту која се заснива на ослобађању из затворених, вештачких услова - случајеви проваљивања у затворене просторије у којима су смештене животиње намењене људској комерцијалној или научној експлоатацији (клице, лабораторије, фарме) [9].

1. ЕКОТЕРОРИЗАМ У ДОМАЋОЈ ЛЕГИСЛАТИВИ

У Републици Србији је од 2005. године, уз незнатне измене и допуне све до 2016, на снази Кривични законик [6]. Међутим, законодавац ни тада, а ни до данас, није ближе одредио појашњење појма „тероризам“, који се једино помиње у члану 391, док термин „екотероризам“ уопште није ни препознат.

С тим у вези, дана 13. септембра 2018. године народни посланик мр Горан Чабради, представник Зелене странке, поднео је Маји Гојковић, Председници Народне скупштине Републике Србије, Предлог закона о изменама и допунама Кривичног законика Број 01-713-2840/18, у чијем тексту се, између осталог, наводи и:

„Члан 11.

После члана 391г додају се назив члана и нов члан 391д који гласе:

„Екотероризам

Члан 391д

(1) Ко у намери да озбиљно застраши становништво, или да принуди Србију, страну државу или међународну организацију да нешто учини или не учини, или да озбиљно угрози или повреди основне уставне, политичке, економске или друштвене структуре Србије, стране државе или међународне организације:

1) уништава или прети уништавањем животне средине

2) производи, поседује, набавља, превози, снабдева или употребљава нуклеарно, биолошко, хемијско или друго оружје, експлозив, нуклеарни или радиоактивни материјал или уређај, укључујући и истраживање и развој нуклеарног, биолошког или хемијског оружја;

3) испусти опасне материје или проузрокује пожар, експлозију или поплаву или предузима друге општеопасне радње које могу да угрозе живот људи или загађење животне средине;

4) омета или обустави снабдевање водом, електричном енергијом или другим основним природним ресурсом које може да угрози живот људи или загађење животне средине;

5) прети контаминацијом воде или других основних природних ресурса на начин да може да угрози живот људи или загађење животне средине;

казниће се затвором од пет до петнаест година.

(2) Ко прети извршењем кривичног дела из става 1. овог члана,

казниће се затвором од шест месеци до пет година.

(3) Ако је при извршењу дела из става 1. овог члана наступила смрт једног или више лица или су проузрокована велика разарања или је дошло до уништења или оштећења животињског или биљног света великих размера или до загађења животне средине у тој мери да су за његово отклањање потребни дуже време или велики трошкови;

учинилац ће се казнити затвором најмање десет година.

(4) Ако је при извршењу дела из става 1. овог члана учинилац са умишљајем лишио живота једно или више лица,

казниће се затвором најмање дванаест година или затвором од тридесет до четрдесет година.

(5) Ко набавља или оспособљава средства за извршење кривичног дела из става 1. овог члана или отклања препреке за његово извршење или са другим договара, планира или организује његово извршење или предузме другу радњу којом се стварају услови за његово непосредно извршење,

казниће се затвором од једне до пет година.

(6) Ко ради извршења дела из става 1. овог члана упућује или пребацује на територију Србије лица или оружје, експлозив, отрове, опрему, муницију или други материјал,

казниће се затвором од две до десет година."

Стога, као разлог за доношење закона, који је у скупштинској процедури од тог 13. септем-

бра 2018. године, предлагач у образложењу истиче чињеницу да се тиме по први пут у домаћу нормативну регулативу уводи ново инкриминисано кривично дело под називом „Екотероризам“, који представља посебан облик тероризма, чиме би требало да се нађе у оквиру Главе тридесет четврте, којом су прописана Кривична дела против човечности и других добара заштићених међународним правом.

„Екотероризам је посебан облик тероризма који представља можда и највећу опасност по човечанство, јер извршиоци овог кривичног дела исто врше са намером да застраше становништво, принуде државу или међународну организацију на чињење или нечињење одређених радњи, а ради остварења неких својих циљева, а на начин да употребљавају нуклеарно, хемијско и биолошко оружје, испуштају опасне материје у животну средину, проузрокују пожар, експлозију или поплаву, а што све за последицу има угрожавање живота људи, загађење животне средине, биљног и животињског света великих размера, односно природних катастрофа“ [6].

Овим речима предлагач дефинише основни правни институт Екотероризам и напомиње да Зелена странка, чији је председник, већ дуже време указује на озбиљност тог проблема, док у Изјави о усклађености прописа са прописима Европске уније нагlašавала да не постоје одговарајући прописи Европске уније са којима је потребно обезбедити усклађеност Предлог закона о изменама и допунама Кривичног законика, јер предметне измене нису релевантне са становишта Европске уније [6].

Међутим, дана 17.10.2018. године Зелена странка је информисала јавност да је републички Парламент одбио овај предлог.

2. ПРАВА ЖИВОТИЊА У НАЦИОНАЛНИМ ПРАВНИМ ОКВИРИМА

Током раног деветнаестог века јача јавни став који исказује бригу за животиње и постепено прераста у организоване напоре да се смањи њихово злостављање и патња. Прво у Великој Британији, а потом у Северној Америци се формирају друштва за заштиту животиња ради увођења и спровођења закона са циљем да се изграде склоништа и едукује јавност [8]. Ирски земљопоседник Ричард Мартин је 1822. године представио закон у британском парламенту којим се забрањује злоупотреба одређених домаћих животиња, те је формирано Краљевско друштво за превенцију окрутности према животињама (РСПЦА) [16]. Након тога, пар-

ламент је 1849. године усвојио Закон о окрутности према животињама.

У Србији се одредбе посвећене заштити животиња налазе у кривичном закоником. Глава двадесет четврта Кривичног законика из 2006. године, насловљена као Кривична дела против животне средине, између осталог је посвећена: убијању и злостављању животиња (члан 269), преношењу заразних болести код животиња и биљака (члан 270), несавесном пружању ветеринарске помоћи (члан 271), производњи штетних средстава за лечење животиња (члан 272) и загађивању хране и воде за исхрану, односно напајање животиња (члан 273).

Три године након доношења Кривичног законика, односно 2009, донета су два закона која се односе на животиње: Закон о добробити животиња [4] који, од тада, па до данас, ниједном није мењан и допуњаван, и Закон о сточарству [5] (допуњаван 2012. и 2016.).

Међутим, ова два закона нису у корелацији, јер се Закон о сточарству сматра општим законом, тј. *lex generalis*-ом, док је насупрот овом акту Закон о добробити животиња, који је *lex specialis*, зато што уређује тачно дефинисану област и као такав се не може усклађивати са општим законима.

Чланом 5. став 1. тачка 4. Закона о добробити животиња, дефинисано је значење израза „добробит животиња“:

„обезбеђивање услова у којима животиња може да остварује своје физиолошке и друге потребе својствене врсти, као што су исхрана и напајање, простор за смештај, физичка, психичка и термичка удобност, испољавање основних облика понашања, социјални контакт са животињама исте врсте, одсуство непријатних искустава као што су бол, патња, страх, стрес, болести и повреде.“

На тај начин се, сходно напред наведеном закону, брише јасна разлика између термина „право животиња“ [17] и „добробит животиња“, јер „добробит животиња дозвољава трговање интересима животиња, са циљем задовољења одређених људских потреба, а у границама док су поштоване одређене „хумане“ смернице, наспрам права животиња, која подразумевају да животиње имају осећања и једнако право на живот и интересе који се не могу жртвовати или се њима трговати само да би се задовољила људска потреба.“

Треба истаћи и ту чињеницу да је главом трећом Посебна заштита добробити животиња поглављем петим Религиозно клање чланом 32.

Закона о добробити животиња омогућено да лица која су овлашћена од стране верских заједница регистрованих у Републици Србији, чији регистар иначе води Министарство правде, могу обављати религиозно клање животиња, и то на начин којим се спречава непотребан бол, патња, страх и стрес.

Такође, чланом 89. Закона о добробити животиња је прописано да је од 1. јануара 2019. године забрањено држање, репродукција, увоз, извоз и лишавање живота животиње ради производње крзна и коже (члан 7. став 1. тачка 37).

ЗАКЉУЧАК

Како би се достигао складан живот људи и животиња, потребно је створити предуслов, односно подићи свест на високи ниво. У том се контексту и у свету све више разматрају не само права животиња већ и права биљака [15]. Подизањем свести на виши ниво се држава опредељује за прихватање и потврђивање вредности савременог друштва, у коме образовање непобитно има најважнију улогу [14].

Дакле, неопходно је:

- ускладити домаће правне прописе из ове области са нормативном регулативом Европске уније, која је условљена Амстердамским споразумом из 1997. године;
- увести у образовно-васпитни систем изборни предмет који би се бавио правима животиња и доменом екотероризма;
- увести нове институције или подстаћи интересорну, али и интраресорну сарадњу;
- спровести обуку запослених у тим институцијама;
- покушати променити навике грађана и увржене праксе у појединим струкама [14].

Такође, потребно је што је у могуће мањој мери користити термине попут „екотероризам“ или „еколошки тероризам“ за означавање укупности еколошки мотивисаних кривичних дела, те, уколико се појам жели користити за класификацију одређених форми противправног еколошког дејствовања, адекватније је употребљавати „проеколошки тероризам“ као одредницу која је тачнија, прецизнија и примеренија обележјима описане појаве. Разлози су језичко-терминолошке природе, јер се тиме умањују основаност и целисходност подвођења енва-

ронменталистичких противправних аката под категорију тероризма [9].

На жалост, екотероризам неће престати да постоји због тога што, с обзиром на околности, неће ни угрожавања животне средине. Стога би свака држава морала да разради добре безбедносне стратегије, како би се одбранила од потенцијалног напада. Али, једно је посве сигурно: да је човечанство којим случајем до сада боље реаговало на угрожавања животне средине, до борбе екотерориста не би ни дошло.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Василијевић, И. 2016. Еколошки тероризам и екотероризам, дипломски рад. Београд, Универзитет у Београду, Факултет безбедности.
- [2] Valeria Villa, Reniers G., Paltrinieri N., Cozzani V., 2017. Development of an economic model for the allocation of preventive security measures against environmental and ecological terrorism in chemical facilities. *Process Safety and Environment Protection*, 109 (2017): 311-339. <http://dx.doi.org/10.1016/j.psep.2017.03.023>: 12
- [3] Đorić, M. 2012. Novi oblici terorizma i ekstremizma u ime životinjskih prava. *Terorizam kao globalna pretnja*, 353-368.
- [4] Закон о добробити животиња, „Службени гласник Републике Србије”, бр. 41/2009.
- [5] Закон о сточарству, „Службени гласник Републике Србије”, бр. 41/2009, 93/2012 и 14/2016.
- [6] Кривични законик, „Службени гласник Републике Србије”, бр. 85/2005, 88/2005 - испр., 107/2005 - испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014 и 94/2016.
- [7] Lazović, M. 2016. *Ideologija ekoterorizma: završni rad*. Beograd : Univerzitet u Beogradu, Filozofski fakultet, Odeljenje za sociologiju.
- [8] Liddick D, 2006, *Eco-Terrorism: Radical Environmental and Animal Liberation Movements*, Praeger, London: 28.
- [9] Матковић, А. 2017. Екотероризам или проеколошки криминал : теоријске и практичне дилеме. *Култура полиса : часопис за неговање демократске политичке културе* 33: 99-116.
- [10] Matković, A. 2013. *Proeekološki kriminal*. *Pravni zapisi* 2: 529-546.
- [11] Nadić, D. 2010. *Pojam i ideologija ekoterorizma. Suzbijanje kriminala i evropske integracije (zbornik radova)*: 107-114.
- [12] Naess, Ame. *The shallow and the deep, long-range ecology movement. A summary*. *Inquiry* 16.1-4 (1973): 95-100.
- [13] Nelson, M.P., 2006. *Teaching the Land Ethic*. In: *Teaching Environmental Ethics, Proceedings*, Ed. Kler Palmer: 190– 201. Leiden, Netherlands: Brill.

- [14] Приручник за програм "Добробит животиња и ми". 2008. Београд: Организација за поштовање и бригу о животињама - ORCA
- [15] Schulp J, 2019. Animal rights/Plant rights, *Research in Hospitality Management*, 9:2, 109-112, DOI: 10.1080/22243534.2019.1697092: 109
- [16] Shevelow K, 2008, *For the Love of Animals*, New York: Henry Holt and Company: 10.
- [17] Стојановић, Н. 2017. *Право животиња*. Ниш: Правни факултет Универзитета, Центар за публикације.

ИЗВОД

ЕКОТЕРОРИЗАМ И ЗАШТИТА ПРАВА ЖИВОТИЊА

Рад обрађује законодавство Републике Србије и области екотероризма и заштите права животиња и даје одређене предлоге. Екотероризам се појмовно одређује као саботажа намењена ометању активности перципиране као штетне за животну средину односно као скуп кривичних дела против компанија које спроводе активности штетне за животну средину. Рад разматра различите активности као и идеологије из којих екотероризам потиче, као што је екофеминизам, дубинска екологија и екоанархизам. У раду се истиче став законодавца који још увек није препознао термин екотероризам. Упркос иницијативама парламентарних група које заступају високе стандарде у заштити животне средине Скупштина Србије није прихватила понуђене предлоге. Аутори разматрају начин на који су права животиња регулисана у националном правном оквиру, указујући на одређени несклад између Кривичног закона и Закона о сточарству који регулишу права животиња. Између осталог долази до одређених неусаглашености између два закона као и концепта права животиња и добробити животиња. Аутори закључују и износе предлоге за унапређење актуелног стања, те да је неопходно спровести темељнију едукацију становништва и законодавца, извршити усклађивање домаћих прописа са европским и на институционалном нивоу увести одређене органе и подстаћи међуресорну сарадњу како би се превенирале активности које утичу на појаву екотероризма.

Кључне речи: екотероризам, еколошки тероризам, екологија, тероризам, терор, права животиња, добробит животиња, заштита биодиверзитета

ABSTRACT

ECOTERRORISM AND PROTECTION OF ANIMAL RIGHTS

The paper deals with the relation of the legislation of the Republic of Serbia to eco-terrorism and protection of animal rights and makes certain proposals. Eco-terrorism is conceptually defined as sabotage aimed at interfering with activities perceived as harmful to the environment, and a set of criminal offenses against companies that carry out activities harmful to the environment. The paper examines different activities as well as the ideologies from which eco-terrorism originates, such as eco-feminism, deep ecology and eco-anarchism. The paper emphasizes the position of a legislator who has not yet recognized the term eco-terrorism. Despite initiatives by parliamentary groups that advocate high environmental standards, the Serbian Parliament has not accepted the submitted proposals. The authors study the way in which animal rights are regulated in the national legal framework, pointing to a certain discrepancy between the Criminal Code and the Law on animal husbandry regulating animal rights. Among other things, there are inconsistencies between the two laws, as well as the concept of animal rights and animal welfare. The authors conclude and present proposals for improving the current state of affairs, by conducting more thorough education of the population and the legislator, harmonising local regulation with the European Union, introducing certain institutional bodies and encouraging inter-ministerial cooperation in order to prevent activities that affect the emergence of ecotourism tendencies.

Keywords: eco-terrorism, environmental terrorism, ecology, terrorism, terror, animal rights, animal welfare, biodiversity protection